

วิวัฒนาการ ของอักษรอินเดีย ในประเทศไทย

ก่อนพุทธศตวรรษที่ ๑๗

จัดทำโดย

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร

Naresuan University Publishing House

www.nupress.grad.nu.ac.th

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ
National Library of Thailand Cataloging in Publication Data

จุฬารัตน์ เกตุปาน.

วิวัฒนาการของอักษรอินเดียในประเทศไทยก่อนพุทธศตวรรษที่ 18.-- พิษณุโลก: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2559.
298 หน้า.

1. ภาษาฮินดี. I. ชื่อเรื่อง.

491.43

ISBN 978-616-426-004-7

สพท. 022

วิวัฒนาการของอักษรอินเดียในประเทศไทยก่อนพุทธศตวรรษที่ 18

จุฬารัตน์ เกตุปาน

สงวนลิขสิทธิ์โดยสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร

พิมพ์ครั้งที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2559 จำนวนพิมพ์ 100 เล่ม ราคา 400 บาท

การผลิตและการลอกเลียนหนังสือเล่มนี้ไม่ว่ารูปแบบใดทั้งสิ้น
ต้องได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร

ผู้จัดพิมพ์และจัดจำหน่าย สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร 99 หมู่ 9 ถนนพิษณุโลก-นเรศวรสรรค์ ต.บ้านไร่ อําเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก 65000
โทร. 0-5596-8833, 8834, 8836 โทรสาร 0-5596-8835

กองบรรณาธิการ กองบรรณาธิการจัดทำเอกสารสิ่งพิมพ์ วิชาการของสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร

ออกแบบปก สรญา แสงเย็นพันธ์ image by freepik.com

พิมพ์ที่ ร้านพิษณุโลกคอตคอม 999/2-3 ถนนตรอกฟ้า ต.ในเมือง อ.เมือง จ.พิษณุโลก 65000 โทร. 055-303132

สงวนลิขสิทธิ์

คำนำ

ตำราเรื่อง วิวัฒนาการของอักษรอินเดียในประเทศไทยของพุทธศตวรรษที่ 18 ประกอบด้วยเอกสารสอนรายวิชา 208433 อักษรโบราณ 3 (3-0) (Ancient Paleography) และรายวิชาที่จะเปิดสอนในหลักสูตรใหม่ คือ 208241 อักษรโบราณ 3 (2-2-5) (Ancient Paleography) ซึ่งเนื้อหาเกี่ยวกับอักษรโบราณจากจารึกที่พบในประเทศไทยในสมัยพุทธศตวรรษที่ 9 ถึงพุทธศตวรรษที่ 18 อันเป็นช่วงระหว่างอักษรอินเดียที่เข้ามาในเอเชียอาคเนย์รุ่นแรกและอักษรที่พัฒนามาจากเขมร คือ อักษรอินเดียกลายรุ่นหนึ่งและอักษรอินเดียกลายรุ่นที่สอง ซึ่งจะแสดงวิวัฒนาการของตัวอักษรได้เป็นอย่างดีก่อนจะเป็นอักษรเขมรอักษรมอญ อักษรไท เป็นต้นที่พบในปัจจุบัน นอกจากนี้แล้วในการเขียนตำราเล่มนี้ก็เป็นการศึกษาของคุณครูอาจารย์ที่ได้พร้อมใจกันและประสิทธิ์ประสาทองค์ความรู้เกี่ยวกับอักษรโบราณนี้ให้แก่ข้าพเจ้า ซึ่งความรู้เหล่านี้มีบางส่วนที่มีผู้รู้น้อยลง หากในวันข้างหน้ามีผู้สนใจเกี่ยวกับอักษรโบราณ ตำราเล่มนี้คงจะเป็นประโยชน์อย่างมากด้วย ข้าพเจ้าขอกราบเท้าขอบพระคุณ ท่านรองศาสตราจารย์ ดร.จำลอง สารพัดนึก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุไรศรี วรรณศรีน ตรี.จิรพัฒน์ ประพันธ์วิทย์ และอาจารย์อัญญา จิตสุทธิญาณ ด้วยความเคารพอย่างสูง หากคุณความดีที่บังเกิดขึ้นจากการเขียนตำราเล่มนี้ ข้าพเจ้าขอยกความดีเหล่านี้เพื่อบูชาคุณครูอาจารย์ หากมีข้อบกพร่องข้าพเจ้าขอน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียว และตำราเล่มนี้จะประสบความสำเร็จลงไม่ได้ หากปราศจากความช่วยเหลือจากกัลยามิตรของข้าพเจ้า คือ อาจารย์วัลลภ โทธิรังสิยากร บรรณารักษ์เชี่ยวชาญ สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยนเรศวร ที่ช่วยให้ตำราเล่มนี้มีความสมบูรณ์และเป็นที่น่าเชื่อถือ ข้าพเจ้าจึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ผู้ช่วยศาสตราจารย์จุฑารัตน์ เกตุปาน

26 ตุลาคม 2558

สารบัญ

บทที่ 1	ประวัติตัวอักษร.....	1
บทที่ 2	ตัวอักษรอินเดียนที่มีอิทธิพลในภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้.....	9
	อักษรพราหมี.....	13
	อักษรเขมร.....	19
	อักษรปัลลวะหรืออักษรครุฑ.....	27
	อักษรอินเดียเหนือ.....	30
	อักษรอินเดียแถบลุ่มแม่น้ำคงคา.....	31
	อักษรอินเดียแถบเดคข่าน.....	32
	อักษรอินเดียใต้.....	34
	อักษรพินซีเยน.....	36

บทที่
3

อาณาจักรโบราณในเอเชียอาคเนย์.....39

อาณาจักรศรีวิชัย.....43

อาณาจักรพูนัน.....46

อาณาจักรทวารวดี.....49

อาณาจักรขอมสมัยก่อนเมืองพระนคร.....51

อาณาจักรขอมสมัยเมืองพระนคร.....57

บทที่
4

วิวัฒนาการอักษรอินเดียที่ปรากฏในจารึกที่พบในประเทศไทย.....61

จารึกในประเทศไทยรุ่นก่อนจนถึงพุทธศตวรรษที่ 12.....62

จารึกที่ 29 จารึกภาษาทมิฬ ที่วัดมหาธาตุ จังหวัดนครศรีธรรมราช.....62

ศิลาจารึกวัดเพี้ยยอด แผ่นที่ 1.....64

จารึกบนแผ่นดินเผาและที่ฐานพระพุทธรูปเมือง.....66

จารึกที่ 22 จารึกในถ้ำฤๅษี แขวง จังหวัดราชบุรี.....68

จารึกที่ 25 จารึกที่ฐานพระพุทธรูปจากวัด.....70

หลักที่ 31 จารึก เขษมมา ฯ บนแผ่น.....73

หลักที่ 31 จารึก เขษมมา ฯ บนพระพุทธรูปศิลา วัดมหาธาตุ จังหวัดราชบุรี.....75

หลักที่ 32 จารึก เขษมมา ฯ บนสถูปศิลา.....76

จารึกที่ 21 จารึกที่วัดมหาธาตุ จังหวัดนครศรีธรรมราช.....78

จารึกศรีเทพ.....80

จารึกที่ฐานพระพุทธรูป เมืองฟ้าแดดสูงยาง.....82

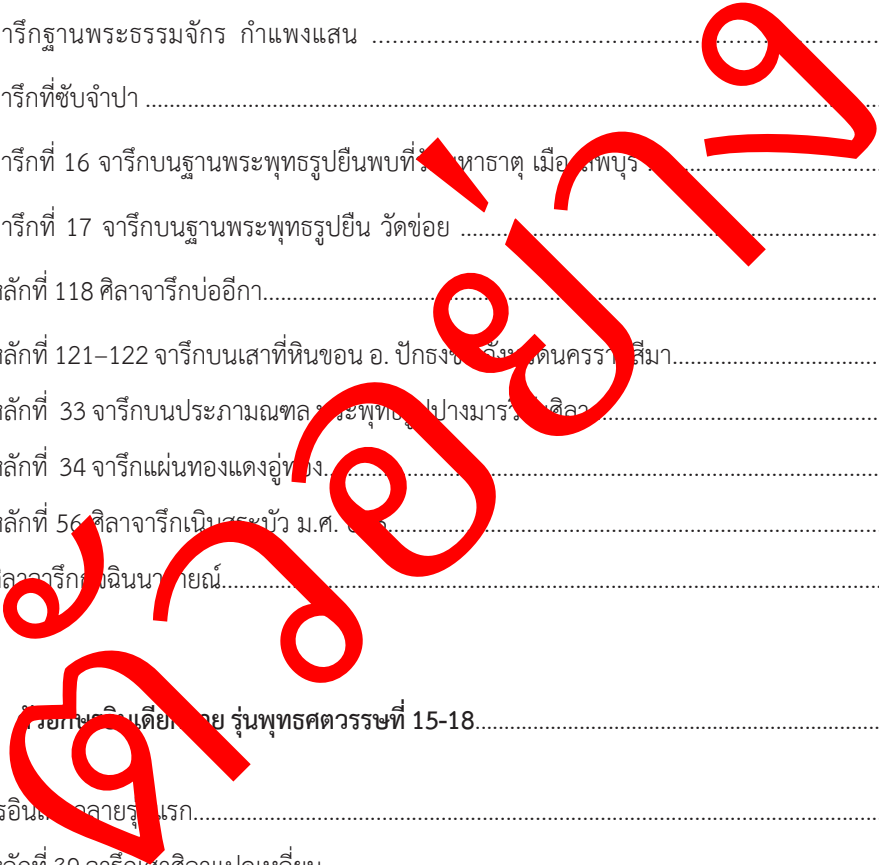
จารึกที่ 23 ศิลาจารึกที่วัดเสมาเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช.....84

จารึกที่ 18 จารึกบนเสาแปดเหลี่ยมที่ศาลสูง เมืองลพบุรี.....91

จารึกที่ 119 จารึกเขารัง อำเภออรัญประเทศ จังหวัดปราจีนบุรี.....97

จารึกที่วัดโพ (ร้าง) จังหวัดนครปฐม.....	102
ศิลาจารึกช่องสระแจง อำเภอตาพระยา จังหวัดปราจีนบุรี.....	105
จารึกที่ 26 จารึกที่เขาศระนารายณ์ (ตะกั่วป่า).....	108
จารึกในประเทศไทยรุ่นพุทธศตวรรษที่ 12-14.....	110
จารึกที่ 27 จารึกจากวัดมเหยงค์.....	110
จารึกฐานพระธรรมจักร กำแพงแสน	114
จารึกที่ซับจำปา	116
จารึกที่ 16 จารึกบนฐานพระพุทธรูปยืนพบที่.....	118
จารึกที่ 17 จารึกบนฐานพระพุทธรูปยืน วัดช้อย	122
หลักที่ 118 ศิลาจารึกบ่ออีกา.....	124
หลักที่ 121-122 จารึกบนเสาที่หินขอน อ. ปักธงชัย.....	130
หลักที่ 33 จารึกบนประภามณฑล.....	140
หลักที่ 34 จารึกแผ่นทองแดงอุท.....	142
หลักที่ 56 ศิลาจารึกเนินสระบัว ม.ศ.....	146
ศิลาจารึกขงฉินนายณ์.....	151
บทที่ 5 จารึกสมัยสุโขทัย.....	153
อักษรอิน.....	153
หลักที่ 39 จารึกเสาศิลาแปดเหลี่ยม.....	154
ศิลาจารึกบ้านพังพวย อำเภออรัญประเทศ จังหวัดปราจีนบุรี.....	156
หลักที่ 57 จารึกปราสาทศักดิ์ก๊กทม ณ อรัญญประเทศ.....	159
หลักที่ 117 ศิลาจารึกหลักใหม่ค้นพบในพระนครศรีอยุธยา.....	165
ศิลาจารึกวัดสระกำแพงใหญ่.....	171

ศิลาจารึกวังสวนผักกาด.....	173
คำอ่านจารึก ร.จ.ที่ 18.....	176
ศิลาจารึกตำบลโคกแขวง จังหวัดปราจีนบุรี.....	179
จารึกเขาพระวิหาร จังหวัดศรีสะเกษ.....	181
ศิลาจารึกทวรถรมทิม อำเภอรัญญประเทศ จังหวัดปราจีนบุรี.....	183
ศิลาจารึกปราสาทหินพนมวัน จังหวัดนครราชสีมา.....	185
หลักที่ 123 จารึกที่บ้านพุทรา จังหวัดนครราชสีมา.....	188
จารึกที่ 19 ศิลาจารึกภาษาเขมรที่ศาลสูง.....	190
จารึกที่ 20 ศิลาจารึก (ซึ่งแตกหัก) ที่ศาลสูง.....	196
จารึกที่ 21 ศิลาจารึกที่ศาลเจ้า เมืองลพบุรี.....	200
หลักที่ 112 จารึกบนวัดสุสัมฤทธิ์ (ชั้น).....	204
หลักที่ 113 จารึกบนวัดสุสัมฤทธิ์ (เข็ญยน).....	206
หลักที่ 109 จารึกบนวัดสุสัมฤทธิ์ (ค้ำบ้อง).....	207
หลักที่ 120 ศิลาจารึกปราสาทหินรู้ง จังหวัดบุรีรัมย์.....	210
จารึกจารึกอำเภอนาตุน จังหวัดมหาสารคาม.....	223
อักษรอินเดียกกายรูน.....	225
หลักที่ 57 จารึกปราสาทหินก๊กอ้อม ณ อรัญญประเทศ.....	225
หลักที่ 58 จารึกที่หอประตูซุ้มระเบียงคด ปราสาทหินพิมาย.....	231
หลักที่ 60 ศิลาจารึกบนฐานศิลาพบที่พระระเบียงคด ปราสาทหินพิมายด้านใต้.....	235
หลักที่ 35 ศิลาจารึกดงแม่นางเมือง จังหวัดนครสวรรค์.....	238
หลักที่ 36 จารึกด้านหลังพระพุทธรูปนาคปรกศิลา จังหวัดลพบุรี.....	243
จารึกแผ่นสัมฤทธิ์ที่ปราสาทหินโคกปราสาท อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์.....	247
จารึกหลักที่ 5 จารึกวัดบ้านหลุย จังหวัดลำพูน.....	249

จารึกหลักที่ 1 จารึกวัดดอน จังหวัดลำพูน.....	250
จารึกหลักที่ 2 จารึกวัดกู่กู่ หรือ จามเทวี จังหวัดลำพูน.....	253
จารึกหลักที่ 3 จารึกวัดแสนข้าวห่อ จังหวัดลำพูน.....	254
หลักที่ 127 จารึกวัดภู.....	256
หลักที่ 119 จารึกขอมที่วัดชุมพล จังหวัดสุรินทร์.....	260
หลักที่ 111 จารึกบนวัตถุสัมฤทธิ์ จังหวัดปราจีนบุรี.....	263
หลักที่ 110 จารึกบนสังข์สัมฤทธิ์ จังหวัดปราจีนบุรี.....	265
หลักที่ 59 ศิลাজารึกปราสาทหินพิมาย.....	266
จารึกที่ 24 จารึกที่วัดหัวเวียง จังหวัดสุราษฎร์ธานี.....	272
บรรณานุกรม.....	281
ดัชนี.....	283

คำนำ

บทที่ 1

ประวัติตัวอักษร

ตามคำกล่าวที่เป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่า มนุษย์เป็นสัตว์สังคม หมายถึง มนุษย์ชอบอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะมนุษย์ไม่มีเขี้ยวเล็บไว้ป้องกันตนเองอย่างสัตว์โลกทั่ว ๆ ไป หากแต่มนุษย์มีมันสมองซึ่งเป็นอาวุธที่ประเสริฐที่สุด ดังนั้น มนุษย์จึงเป็นสัตว์โลกที่ได้ครอบครองโลกในยุคปัจจุบันต่อจากยุคไดโนเสาร์ จากสังคมที่แตกกลายเป็นชุมชนเมือง จากชุมชนเมืองกลายเป็นประเทศ และเมื่อชุมชนใหญ่ขึ้นมนุษย์จึงต้องมีพัฒนาการทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง โดยเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจและการค้าเพื่อสร้างความมั่นคงให้กับตนเองและพวกพ้องจึงเกิดขึ้น ดังจะเห็นได้ว่ามนุษย์มีการติดต่อค้าขาย แลกเปลี่ยนสินค้า รวมไปถึงการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมมาตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์ สิ่งที่เป็นปัจจัยในการติดต่อสื่อสารของมนุษย์ในอันดับแรก คือ ภาษา และถ้ามนุษย์ต้องการที่จะเก็บเสียงพูดไว้ให้ยาวนานในสิ่งที่มนุษย์คิดขึ้นได้ คือ ตัวอักษร ซึ่งภาษาพูดมีมาก่อนภาษาเขียนโดยใช้ตัวอักษร ดังนั้นมนุษย์จึงรู้จักการพูดก่อนการเขียน ในบรรดาภาษาทั่วโลก ภาษาที่มีเฉพาะภาษาพูดมีมากที่สุด รองลงมาคือ ภาษาที่มีภาษาพูดพร้อมกับมีตัวอักษรที่ใช้ในภาษาเขียน อันดับสุดท้ายคือ ภาษาที่มีทั้งภาษาพูด ตัวอักษร และตัวเลขเป็นของตนเองซึ่งพบน้อยที่สุด ดังนั้น การเขียนโดยใช้ตัวอักษรรวมทั้งตัวเลขจึงเป็นเครื่องแสดงความเจริญของมนุษย์อย่างสูงสุด การรู้จักการขีดเขียนของมนุษย์เริ่มจาก

ประวัติผู้เขียน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์จุฑารัตน์ เกตุปาน

● การศึกษา

ปริญญาโท ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาจารึกตะวันออก มหาวิทยาลัยศิลปากร
ปริญญาตรี ศิลปศาสตรบัณฑิต
สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

● หน่วยงานที่สังกัด

ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยนเรศวร ตำบลท่าโพธิ์
อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก 65000

● ความเชี่ยวชาญและงานวิจัย

- 2557 ● งานวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ร้อยภาษาสมัยกรุงสุโขทัยจากคำโบราณในจารึกสมัยกรุงศรีอยุธยาที่ไม่ปรากฏใน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542” (ได้รับทุนอุดหนุนจากรองทุนวิจัยมหาวิทยาลัยนเรศวร ประจำปีงบประมาณ 2556)
- 2553 ● งานวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์การสร้างคำเขมรจากประชุมเรื่องเพลงเขมรภาคที่ 1 และภาคที่ 2” (ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ประจำปีงบประมาณ 2552)
- 2551 ● งานวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์คำโบราณจากจารึกสมัยกรุงสุโขทัยที่ไม่ปรากฏใน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542” (ทุนส่วนตัว)
- 2556-2558 ● การสอนรายวิชาอักษรโบราณ อักษรโบราณในประเทศไทย ภาษาบาลีสันสกฤตในภาษาไทย ภาษาเขมรในภาษาไทย อิทธิพลภาษาต่างประเทศในภาษาไทย ศัพท์บัญญัติ ศัพท์สันนิษฐานและคำทับศัพท์และโครงสร้างคำในภาษาไทย
- 2530 ● ผลงานทางวิชาการที่เสนอเพื่อพิจารณาแต่งตั้งเป็นผู้ช่วยศาสตราจารย์ คือ ตำรา เรื่อง “ภาษาเขมรที่เกี่ยวกับภาษาไทย” และเอกสารประกอบการสอนเรื่อง “อักษรขอม”

● ผลงานตีพิมพ์

- 2559 ● ตำราเรื่อง “วิวัฒนาการของอักษรอินเดียในประเทศไทยก่อนพุทธศตวรรษที่ 18”
จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร
- 2558 ● ผลงานวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ร่องรอยภาษาสมัยสุโขทัยจากคำโบราณในจารึกสมัยกรุงสุโขทัยที่ไม่ปรากฏใน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2552”
ตีพิมพ์ในวารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ปีที่ 12 ฉบับที่ 1
เดือนมกราคม-เมษายน 2558
- 2553 ● ผลงานวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์คำโบราณจากจารึกสมัยกรุงสุโขทัยที่ปรากฏ
ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542” ตีพิมพ์ในวารสารมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยนเรศวร ปีที่ 7 ฉบับที่ 2 เดือนพฤษภาคม-สิงหาคม 2553
- 2547-2557 ● บทความที่ได้รับการตีพิมพ์ในวารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
เรื่อง “พระพุทธชินราช” (ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 เดือน กรกฎาคม-ธันวาคม 2547)
เรื่อง “เขาสมอแคลง” (ปีที่ 3 ฉบับที่ 2 เดือน มกราคม-เมษายน 2549)
เรื่อง “ตำนานพระศรีศรัทธา” (ปีที่ 4 ฉบับพิเศษ เดือนกันยายน-ธันวาคม 2550)
เรื่อง “พระธาตุเมืองพินหรือพระธาตุเมืองพินกันแน่ !?”
(ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม-เมษายน 2554)
เรื่อง “จารึกวัดเสื่อ” (ปีที่ 11 ฉบับที่ 2 เดือนมกราคม-เมษายน 2557)

